

V večerni zarji.

Zgodba dveh samotarjev. Spisal Rusmir.

bstala sta sredi pota, drug k drugemu obrnjena, in nista mogla privzdigniti oči do sebe. Minuta molka jima je legla na duši — brezkončna kot večnost, trpka in mučna. Vsa sta bila prevzeta od sile trenutka, od vtiska zadnjih besed.

Naposled je izbruhnilo iz njega kakor ogenj iz vulkana:

„In čemu, čemu pravite, da me ne ljubite? ... Čemu ne marate moje ljubezni? ... Čemu — to mi povejte, to bi rad vedel!“

Tako zamolkel in votel je bil njegov glas, kakor da bi prihajal iz groba, tako hripavo so zvenele njegove besede, da se je zdelo, kakor bi se valil vihar tam zadaj za gorami, odevajočimi se počasi in rahlo v napol prozorno tenčico sivega mraku.

In toliko večja je bila disharmonija, ker ni bilo niti drobnega belega oblačka na nebu, obrobjenem nad sinjimi gorami z violetnimi in rožnimi trakovi, ker je svetomirno molčalo naokoli vse širno polje, vse veselstvo, zatopljeno v bujne, dehteče skrivnosti, ki so se vile med rahlimi nitkami nastopajočega mraka in so neslišno šepetale v sladki avgustov večer. —

Ni ji pogledal v oči, ko je govoril svoje besede, vroče in strastne, polne razžaljenega ponosa.

Tudi ona ga ni pogledala, samo vzdrhtela je, zatrepetala je komaj vidno, začudeno in bolno, kakor zatrepčemo v grozi protesta in tihe bojazni, ko nas nenadoma prehitijo veliko, nepričakovano in nezasluženo zlo . . .

In ko mu je poprej odgovorila, je bil njen glas čisto miren. Vedno je govorila tako stvarno in mirno . . . Le za spoznanje je vibriralo v njenem glasu nekaj pritajenega, nekaj ihtečega — njena duša —, česar pa on, posebno nocoj, ni mogel razumeti. Ko bi razumel, bi tudi spoznal, kaj je pravzaprav ono, kar ji je zarisalo neko trpko potezo kraj stisnjenih usten, finih in drobnih, ta upodobljeni protest, to komaj vidno znamenje odpovedi in neizdane dušne bolesti, to, kar je dajalo obrazu nekak ironičen izraz — kar pa je on sam imenoval „veliko uganko njene ženske duše“.

On pa ni razumel ihtenja v njenem glasu; ki je zvenelo iz hladnega miru njenih besed nocoj vse bolj izrazito nego sicer, kakor tudi ni pričakoval nikakega odgovora na svoje zadnje besede.

Bil je razburjen in jezen in bilo mu je samo do tega, da bi se maščeval, — ni pa pomislil, kako podlo, nizkotno vlogo bi igral, ko bi oblatil s svojimi besedami bitje, ki je stalo pred njim šibko in brez opore.

Hotel je zadoščenja in zato je komaj krotil v svoji duši veliki srd, ki se mu je nabral v trenutku. Zazdelo se mu je, da je prosil in beračil in da se je ponižal tem bolj, ker ni prejel tega, kar je želel. Hotel je maščevanja, ker je bil jezen nase.

In ni je razumel, ko mu je odgovorila:

„Nisem mislila tako. Slabo me tolmačite, gospod Vrbnik . . . Pomislite, da se komaj poznavam, a vi že postajate nestrpni. Počakajte in potem — vam odgovorim jasneje.“

Ozrla se je proti njemu, a on se je izognil njenemu pogledu. Ni maral miru, ki je seval iz njenih oči in ki bi potolažil njegov srd — hotel ji je povedati, kar je mislil — „pa naj jo magari ubijem s svojimi besedami!“ je pomislil sam pri sebi in se zlobno nasmehnul.

Napotila sta se dalje, zroč drug od drugega vstran. Vrbnik je trgal z nervozno roko klasje prosa, ga mel med prsti in metal jezno proč, ona pa je strmela predse, omočena od trenutka, in mehanično premikala noge. Na valujočih njenih grudih, na stisnjenih ustnih se je javljala njena velika razburjenost.

Polagoma pa se ji je umirila razburjena duša; bil je tako miren, tako neskončno mil in tihoten večerni mrak, da je vplival tudi nanjo. In zdajinzdaj je skrivoma pogledala tja proti svojemu spremljevalcu, uporno zročemu proč.

Pričakovala je nečesa, nekaj nelepega, in se je natihem bala zanj, da bi se ne blamiral ali umazal v njenih očeh, ker bi ga bilo potem sram.

Nikakor se ni zavedala, da bi ga bila razžalila. Povedala mu je samo resnico. In to so bili vendar njegovi nazori! Saj ji je vedno pravil, da mora med moškim in žensko vselej in v vsakem slučaju vladati resnica, ker gorje, ako temelji kako razmerje na laži: prej ali slej se pojavijo konflikti, ki so dandanes tako vsakdanji, da so postali banalni, a v svoji tragiki in s svojimi posledicami vedno novi.

In ona je govorila resnico: ni ga ljubila, ko jo je vprašal, ni ga ljubila s tako ljubeznijo, kakršne je bilo — kot je čutila — zmožno njeno ljubezni žejno srce.

Hrepenela je po ljubezni, o, kako silno je hrepenela! Ob večerih, tako polnih zaljubljenih bajk, ob pihljanju toplih, južnih vetrov, ki so vabili s seboj, kramljali in šepetali med sabo, ob večerih, ko so plakali slavci na domačem vrtu in so trepetale rdeče rože in celo bele lilije zardevale v ljubezni in hrepenenju, — takrat je hodila na balkon, naslanjala se nanj in iztezala s solzami v očeh svoje roke v vetrove in noč. . . . Takrat se je krčilo in je trepetalo njeno srce od neznane, neuslišane ljubezni, ker ni imela nikogar, ki bi mu jo vdano poklonila, in jo je bilo strah strašne samote, ki je grozila okrog nje s svojo široko, gluho praznoto

Toda ljudje so šli mimo in niso razumeli nje, samotarke, in niso čuli klica njenega zapuščenega srca: „Kdo hoče ljubezni, vroče, deviške, nedotaknjene!“

Niso razumeli, niso čuli . . . šli so mimo.

Ona pa ni zrla za njimi s solzami v očeh. Kajti tistikrat je postala dozorela ženska iz dekleta: upor in kljubovanje je zalilo njeno srce, a silni plamen hrepenenja se je izžarel

Ni ponujala več svoje ljubezni, temveč norčevala se je iz tistih, ki so včasih poklekali prednjo; kajti zrla jim je na dno in videla, da hočejo le igrache, s katero bi se kratkočasili

In ustvarila si je moža: krepkega in silnega po duhu in telesu, zmožnega, da bi se lahko uprl magari vsemu svetu. Zavedala se je namreč dobro, da je ženska le šibka in slabotna, da potrebuje opore, krepke opore

Takrat je križal njeno pot Vrbnik. Tako sta se srečala, kakor sreča bolnik bolnika. Tudi njemu ni ugajalo življenje, tožil je nad njim in obupaval, a v njem ni bilo tistega vztrajnega upora in kljubovanja brez premišljanja, ki ga je zmožna edinole ženska. Podlegel je življenju in stopil je na stran

Nista še dolgo občevala in že ji je začel govoriti o ljubezni. Govoril je mehko, napoltiho in nežno — kot govore bolniki. Pravil je, da ga je nekaj nevidnega, neznanega in neumljivega privezalo nanjo, nekaka notranja sorodnost in skupnost, ki pa je on ne razume

Ona pa je razumela dobro. Imela je nenavadno bister pogled in ga je kmalu spoznala. Kadar je stopal poleg nje z upognjenim hrbtom, s povešeno glavo, tako brez ponosa in samozavesti navidezno in ji je mrmral tako ljubeznive besede — takrat se ji je za-

smilil revež. Obenem pa je začutila do njega nekaj zoprnega, ker ni bil dovolj krepak, da bi vztrajal v upor.

Verjela je, da govori resnico, da jo ljubi. Dobro je delo to njenemu od brezuspešnega ognja vžganemu in zapuščenemu srcu in zato mu ni branila. S sočutnim smehljajem je poslušala, ko je govoril o nekakem idilskem ognjišču, ki si ga zgradita skupaj, dvoje samotnih, v tihi ljubezni združenih src . . . Vedela je, da se to ne zgodi najbrž nikoli. Kajti: kje je moč, sila, upor! —

In ko je premislila vse to še enkrat in morda že tisočkrat sesnovala isti zaključek, se ji je zazdel hipoma ves drugačen, vse bolj zanimiv, vse teže pristopen . . .

Vzbudilo se ji je v duši vprašanje in dvom, se li ni morda zelo, zelo zmotila o njem, ko ga je opazovala, zaupajoč svojemu fino razvitemu instinktu in poznavanju ljudi, tako bolj mimogrede in površno kakor druge.

Kaj, ako se je zmotila! Ako je vsa ta njegova potrlost in nemoč navidezna, samo zatopljena silna moč, ki pričakuje pomembnega dogodka, da se vzbudi in vzdrami? . . . Ako je ta plahost in nežnost le izraz finega in plemenitega čuvstvovanja, le izraz njegovega spoštovanja in ljubezni do nje? . . . Ako se le zato izogiblje življenju, ker je preplemenit, da bi se boril z brutalno silo njegovo, umazal in onečastil na poti „navzgor“ svoj značaj — ne pa iz bojazni? . . .

Premislila je to in se prestrašila. Groza jo je bilo, da se je tako neskončno motila. Da se je zmotila v resnici, je bila prepričana. In ker se je zmotila, mu je storila krivico, ki ga gotovo zelo boli in peče,

Mislil je, da ga razume, razume samo ona, da je prodrla v njegovo zagonetno bitje, razmotrila in razrešila uganke njegove notranjosti — to je bila tista notranja sorodnost in skupnost — in zato je govoril ž njo, kakor govori človek sam s seboj, s svojim srcem, s svojo dušo, s svojo vestjo. — A ona? Odgovorila mu je kakor tistim svojim častilcem, ki so padali pred njo na kolena in blebetali parfimirane fraze iz romanov.

Spoznala je, da mu je storila veliko, neizbrisno krivico. Iskala je v svoji duši besed, ki bi bile vredne njega, ki bi ga vsaj nekoliko potolažile in vsaj nekoliko zacelile rano njegovega srca.

Neznosen ji je postal ta dolgi, neprekinjeni molk, in čim bolj sta se bližala mestu, tem bolj ji je prihajalo mučno, tem bolj se je pripravljala, da bi ga prosila — odpuščanja.

* * *

Dospela sta do križpota: ena pot je vodila navzdol v dolnji del mesta, druga naravnost v sredo. Vmes je ležal širok, dehteč travnik, ograjen z lesenim plotom. Na travniku se je sušilo seno, naloženo v visoke kupe, in je dišalo. Vse polje naokrog je prepevalo, nebo je žarelo v poslednjih ognjenih barvah.

Tu je obstal Vrbnik in je dvignil roko, kakor da ji molče zapoveduje, naj obstane tudi ona. Obstala je nehote ob tem neizrečenem ukazu in se je bala. Vedela je, da pride sedaj tisto —

In Vrbnik je govoril:

„Predno se ločiva, da se ne vidiva najbrž nikoli več, mi boste, mislim, že dovolili izpregovoriti par besed za slovo,“ je pričel s popolnoma mirnim glasom, ki pa je dihal strupeno, žalečo ironijo.

„Dogovoriti se morava!“ je nadaljeval besno, kakor da mu hoče ona ugovarjati, in njegov glas je naraščal kakor neurnik, ki dere s hriba navzdol. „Dogovoriti se morava! Povedati mi morate, čemu ste mi to storili . . . Povejte! . . . Ali ne! Sedaj vem! Sedaj sem vas spoznal . . . Tako ste ravnali kakor . . . Poznam vas, poznam! Poslušali ste me — prijazno, nedolžno . . . o! . . . smehljali ste se! Zakaj . . . Haha . . . zakaj? I, zato, da ste me zvodili . . . zato! . . . Vi! Vi! Ničesar nočem vedeti več, ničesar . . . Poznam vas . . . sedaj! Tako ste ravnali kakor . . . kakor . . . poulična vlačuga . . .“

Dalje ni mogel. Glas mu je odrekel. — Ona je strmela vanj z velikimi, belimi očmi, z bledim obrazom, kakor da ne razume vsega tega. Zadnje besede pa so jo z vso svojo nesramno silo pahnile, da se je opotekla in se s težavo še naslonila ob leseni plot ob poti, da ni padla.

Vrbnika je v hipu izpreletela po vsem telesu vročina in mraz. Udaril se je po čelu, skočil je k nji, z vsem životom se je vrgel prednjo in je poljubljal prah njenih čevljev.

„Odpusti . . . oh! . . . odpusti! Marija, odpusti! Ma-ri-ja! . . . Nisem ve-del . . .!“ je jecljal njegov jezik, roke so se oklepale njenih nog.

S svojimi drobnimi, slabotnimi ročicami ga je dvignila Marija kvišku. —

Za gorami je ugasnila zarja.

